

Коробка С.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-6306>

Korobka Svitlana

Lviv National University of Veterinary Medicine and
Biotechnology named after S.Z. Gzhytsky

ВПЛИВ ЛОКДАУНУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглянуто вплив локдауну на діяльність малого підприємництва. Відзначено, що слово «локдаун» увійшло в топ-10 найбільш вживаних слів у світі. Визначено особливості впровадження локдауну в Україні та його вплив на діяльність малого підприємництва. Визначено основні проблеми, з якими зіткнулися малі підприємства у зв'язку із впровадженням локдауну. Найбільш чутливими до локдауну стали малі підприємства, які безпосередньо працюють із ретейлерами у сфері туризму, ресторанного, готельного бізнесу, організації подій, галузі розваг тощо. Акцентовано увагу на тому, що малі підприємства не тільки в Україні, а й у всьому світі опинилися в умовах сповільнення економічної активності та тотальної невизначеності. Відзначено, що для уникнення «напівзаходів» необхідно враховувати думку представників малого бізнесу та відстежувати їхні потреби і проблеми. Поступове відновлення малого підприємництва можливе за рахунок: підвищення ділової активності; впровадження програм підтримки з боку держави; зосередження на створенні повноцінного циклу виробництва готової продукції на теренах власної держави з одночасним стимулюванням внутрішнього ринку і, як наслідок, створенням нових робочих місць.

Ключові слова: карантин, локдаун, COVID-19, економічна криза, мале підприємництво, ретейлери, потенціал, державна підтримка.

Постановка проблеми. Економічна криза є зворотним боком глобалізації, які вводять світ у стан турбулентності. Чергова світова економічна криза накрила світ у супроводі пандемії COVID-19. Світові економісти намагаються спроектувати сценарії розвитку подій та визначити глибину і тривалість економічної кризи. Пандемія внесла свої корективи в економічні процеси у світі, набули популярності такі терміни, як «карантин» та «локдаун». Проте підприємців здебільшого цікавлять не глобальні макроекономічні тренди, а поточні справи виживання. Малі підприємства нині перебувають у найбільш складних ситуаціях, оскільки не мають достатньої кількості фінансових ресурсів, щоб залишатися «на плаву». Стає зрозумілим і очевидним, що наслідки для українських малих підприємств можуть привести до розвитку або занепаду.

Слово «локдаун» увійшло у топ-10 слів 2020 року та стало одним із найбільш вживаних у більшості країн світу і найбільшим страхом малого бізнесу. Саме слово «локдаун» англійського походження (*lockdown* – карантин, блокування, ізоляція) – це нагальний протокол дій, який забороняє людям вільно входити або залишати певну зону. Таке «блокування» або «карантин» використовується для захисту комп'ютерної системи або людей всередині об'єкта чи зони від загрози зовнішніх подій [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування та розвитку малого підприємництва в економіці України приділяється велика увага у вітчизняній економічній літературі. В. Білик, З. Варналій, К. Ващенко, В. Воротін, Л. Воротіна, В. Збарський, О. Дем'янчук, С. Реварчук та інші аналізують різні підходи до вирішення проблем функціонування малого підприємництва в сучасних ринкових умовах. Проте питанням впливу економічної кризи та локдауну на діяльність підприємств приділено недостатньо уваги.

Формування цілей статті. Мета статті – дослідження впливу локдауну на діяльність малого підприємства.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби в Україні було запроваджено два локдауни. Перший повний локдаун з березня до травня 2020 року пережили не всі малі підприємства, деякі стали банкрутами, інші ж втратили свої фінансові активи і були змушені звільняти працівників або відправляти у відпустку за власний рахунок. Другий локдаун, який припадає на січень 2021 року, може поглибити наявну економічну кризу і суттєво сповільнити відновлювальний потенціал української економіки.

З початком кризи і впровадженням локдауну експерти наголошували на тому, що через пандемію найбільше постраждає саме малий підприємець. Вес-

няний локдаун вже поділив власників бізнесу на дві групи: тих, які сподіваються на завершення карантину за 2–3 тижні, а також тих, які зрозуміли, що обмежувальні заходи – це надовго, і почали пристосовуватися до нових реалій в Україні та світі.

Відомо, що виживання малого підприємництва є важливою умовою для відновлення економіки країни після кризи, оскільки мале підприємництво є основою для регіонального розвитку, створює нові робочі місця та формує міцний середній клас. Тому виживання саме цього сектору економіки залишається важливим, оскільки він є вагомим джерелом податкових надходжень до бюджетів.

Найбільш чутливими до локдауну стали малі підприємства, які безпосередньо працюють із ретейлерами у сфері туризму, ресторанному, готельному бізнесі, організації подій, галузі розваг тощо. Наприклад, малі підприємства у сфері ресторанного бізнесу за рахунок доставки й роботи «на виніс» можуть компенсувати 10–15% від простою. Проте залишаються податки, орендна плата, а також безпосередньо операційний цикл ресторану (закупівля, заготовки), який має мати безперебійний характер. Пристосуватися до змін та розробити повністю нову бізнес-модель ресторану за таких умов неможливо.

Проблеми, з якими зіткнулися власники малого підприємництва у зв'язку з COVID-19, умовно можна згрупувати таким чином:

1) малі підприємства закриваються та залишаються з проблемами невизначеності сам на сам. Це особливо гостро для готелів, кафе, ресторанів та таких послуг, як оздоровлення, догляд, фітнес чи інші професійні послуги;

2) доступ до капіталу. Підприємці мають мати певну суму капіталу для утримання «на плаву», підтримки постачання, забезпечення співробітників необхідним для віддаленої роботи, а це потребує фінансових вкладень;

3) збалансування роботи з домашнім життям – це одна з найбільших проблем для власників малого бізнесу;

4) зростання кількості безробітних, оскільки власники вимушені звільняти працівників або скорочувати кількість відпрацьованого часу, що призводить до зниження доходів.

Якщо підприємці пристосувалися до умов першого локдауну, то під час впровадження другого основний удар отримають ретейлери як споживачі продукції малих підприємств. Зимовий локдаун породить чергову хвилю безробіття, що зумовить додатковий чинник соціально-економічної напруги серед мешканців країни. Заплановане зростання тарифів на тлі зниження ділової активності та зростання бідності може стати джерелом напруги у суспільстві.

Малі підприємства по всьому світі опинилися в умовах сповільнення економічної активності та тотальної невизначеності. Тож щоб допомогти представникам малого бізнесу пройти кризу з мінімальними втратами, уряди розвинених країн впрова-

джують програми підтримки. Державні програми підтримки варіюються, однак в їх основу закладені схожі методи щодо надання додаткової фінансової допомоги, запобігання безробіттю, зменшення податкового тиску тощо [1].

З боку українського уряду прийнято низку заходів, які максимально можливо скорочують фінансові зобов'язання малого підприємництва перед орендодавцями, державою, а також введено скасування штрафних санкцій за невиконання домовленостей із фінансовими інститутами-кредиторами та партнерами. Щоб запобігти тінізації економіки в довгостроковому та короткостроковому періоді, були значно збільшені ліміти для осіб-підприємців, які працюють за спрощеною системою оподаткування.

Впроваджені заходи допомогли лише частково. Тимчасове звільнення від нарахування і сплати єдиного соціального внеску допомогло заощадити лише мінімальні кошти, в межах 1000 грн. Також відтермінування виплати за кредитами не скасувало механізм накопичення відсотків. Виходить, що чим довше підприємці затягнуть із виплатами по кредиту, тим більшу суму вони повинні сплачувати потім [2].

На період карантину також не нараховуються штрафи за несплату комунальних послуг, а виплати за іпотечними кредитами були відтерміновані. Підприємства не в стані оплачувати рахунки, заробітну платню. Невчасне вирішення цієї проблеми веде до фінансового краху, скорочення штату. Проте борги населення та несплата за послуги можуть призвести до погіршення функціонування системоутворювальних державних компаній і навіть їхнього банкрутства.

Отже, хоча українська влада й переймається проблемами малого підприємництва, масштаби державної допомоги все ж є досить скромними. Для боротьби з наслідками коронавірусу державним бюджетом передбачено 97 млрд гривень, що становить 3% ВВП країни. У межах антикризової програми допомогу зможуть отримати люди, які втратили роботу через карантинні заходи. А серед малого бізнесу, згідно з опитуванням Асоціації, близько третини підприємств були вимушені зменшити кількість своїх працівників.

Варто усвідомлювати, що проблеми малого підприємництва не є тимчасовим явищем і не зникнуть із завершенням кризи. За наявної підтримки та оптимістичного настрою у малого бізнесу в Україні є шанси подолати кризову ситуацію, хоч і зі значними втратами, оскільки це має життєво важливе значення для їх відновлення.

Державна підтримка малого підприємництва має ґрунтуватися на таких складниках:

– дозволити ФОПам не платити ЄСВ, але і для юридичних осіб треба послабити податкове навантаження у Фонд оплати праці, або ж держава нехай тимчасово візьме на себе утримування (бодай часткове) вивільнених працівників;

– тим, хто закривається, за ініціативи держави надати безвідсоткові кредити, щоб вони змогли пережити цей період;

– надати податкові канікули, оскільки немає прибутку;

– компенсувати вартість робіт консультантів, які допомагають компанії знайти нову бізнес-модель і не закритись;

– підтримати тих, хто переходить в онлайн-режим;

– не допустити значної втрати робочих місць;

– зупинити нарахування будь-яких фінансових санкцій всім суб'єктам господарювання, які мають кредити в банківських та фінансових установах [1].

Більшість пунктів із списку вже намагалися реалізувати під час першого локдауну, але не все вдалося, тому нині особливо актуальним стає питання дотримання і виконання всіх пунктів, а також найголовніше – розроблення плану виплат компенсацій та допомоги бізнесу, як зробили це більшість країн.

Зі сторони бізнесу найголовнішим питанням залишається вжиття, а також упровадження необхідних антикризових заходів; пошук нових шляхів додаткового доходу; допомога уряду та вжиття можливих заходів для зменшення поширення коронавірусної інфекції серед своїх працівників та клієнтів; зменшення соціальних зв'язків; переведення своїх працівників та свого бізнесу в онлайн-режим. Тільки спільними зусиллями держави та бізнесу можна буде пережити цю пандемію та втримати економіку держави.

Економічна криза, викликана пандемією, призводить до відсутності інвестицій в економіку, адже відомо, що кредитні ресурси для бізнесу є одними із найдорожчих в світі, а для покриття державного боргу уряд потребуватиме значних внутрішніх та зовнішніх запозичень.

У 2021 році виникнуть ризики політики протекціонізму (уряди іноземних країн намагатимуться оптимізувати власне виробництво і залучати усі наявні внутрішні ресурси, що може позначитися на цінах на сировину). Це означатиме для України скорочення надходження іноземної валюти від продажу сировини. Сільське господарство може стати «рятівним колом», проте і тут потрібно враховувати природний фактор та врожайність.

Загримка у перемовинах із МВФ щодо надання чергового траншу-кредиту – ще один «спадок» від минулого року, який закладений в бюджеті нашої країни. Відсутність траншу має негативний вплив на інвесторів бізнесу та нестиме потенційну загрозу для стабільності національної валюти і, як наслідок, скорочуватиме золотовалютні запаси Нацбанку, сприятиме прогнозам щодо дефолту України.

Відновлення малого підприємництва в нашій країні можливе за рахунок таких факторів, як [5]:

– підтримка малого підприємництва шляхом продовження програми будівництва інфраструктурних об'єктів та залучення інвестицій через приватизацію державних підприємств;

– відновлення ділової активності, а також запуск нових урядових програм із кредитування малих підприємств, що може сприяти відновленню та зростанню економіки;

– відновлення світової економіки, що може сприяти поступовому зростанню попиту на сировину. Для нашої держави це може стати додатковим стимулом для відновлення та модернізації.

Водночас необхідно розуміти, що важливо зберегти малого підприємця. З цією метою на регіональних рівнях почали впроваджувати неформальні проекти – «купуй у малого підприємця». Ретейлери як кінцеві споживачі мають розуміти, що, купуючи у малого підприємця, ми тим самим його намагаємося підтримати і врятувати від банкрутства. Діючи таким чином, ми даємо шанс малому підприємцю вижити, а в перспективі – навіть можливість подальшого розвитку. Згідно з аналітичними прогнозами, якщо карантин триватиме ще декілька місяців, то близько половини малих підприємств взагалі перестануть функціонувати. Власники мають використати цей час для трансформації, займання нової ніші або взагалі закритися та розпочати щось нове.

Висновки. Закриття економіки, всеосяжне закриття підприємств і самоізоляція населення б'ють по підприємництву, насамперед малому, яке дуже вразливе і залежить від торгівлі і купівельної спроможності населення. Для того, щоби вони могли розвиватися, їм необхідні чіткі й зрозумілі правила гри, а також можливість нормально функціонувати (під патронажем уряду й за допомогою консалтингових структур) та доводити будь-яку свою ідею до реалізації.

Отже, сучасний кризовий стан дає можливість здійснити перевірку малого підприємництва, наскільки воно гнучке та ефективне в умовах турбулентності. Це також хороша перспектива для впровадження нових технологій, для виходу з кризи оновленими і з кращими якість організації та управління. Створення сприятливих передумов для оптимізації діяльності малого підприємництва в довгостроковій перспективі може допомогти українській економіці стати більш конкурентною. Щоправда, необхідно ще запровадити велику кількість реформ, особливо сфер, які стосуються спрощення ведення підприємництва, дотримання чинного законодавства, захисту прав приватної власності.

Список літератури:

1. Бізнес під час коронавірусу: як вижити в умовах карантину. URL: <https://inteltech.com.ua/uk/blogs/biznes-pid-chas-koronavirusu-yak-vyzhyty-v-umovah-karantynu> (дата звернення 10.01.2021).

2. Еро О. Як врятувати малий бізнес в умовах карантину? URL: <https://delo.ua/opinions/jak-vrjatuвати-malij-biznes-v-umovah-karantynu-367890/> (дата звернення 10.01.2021).

3. Константинова Т.В. Савченко Т.В. Особливості управління малим бізнесом в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. № 40. С. 233–235. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct40-41> (дата звернення 10.01.2021).
4. Локдаун. Вільна енциклопедія “Вікіпедія”: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Локдаун> (дата звернення 10.01.2021).
5. Радчук О. Хиткий баланс: як зміниться українська економіка у 2021 році URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/05/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/hytkyj-balans-yak-zminytsya-ukrayinska-ekonomika-2021-roczii> (дата звернення 10.01.2021).
6. Устьян О. Маркетинг у кризу. Вживання вимагає змін. URL: <https://zmist.pl.ua/blogs/marketing-u-krizu-vizhivannya-vimagaje-zmin> (дата звернення 10.01.2021).
7. Штогрін І. Вижити у карантин: як рятується малий і середній бізнес і чого очікує від держави. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/karantyn-biznes-zbytky-dergava/30523993.html> (дата звернення 10.01.2021).

References:

1. Biznes pid chas koronavirusu: yak vyzhyty v umovakh karantynu [Business during the corona virus: how to survive in quarantine]. Available at: <https://inteltech.com.ua/uk/blogs/biznes-pid-chas-koronavirusu-yak-vyzhyty-v-umovah-karantynu> (accessed 10 January 2021).
2. Ero O. Yak vriativaty maliy biznes v umovakh karantynu? [How to save small business in quarantine?]. Available at: <https://delo.ua/opinions/jak-vrjativati-malij-biznes-v-umovah-karantynu-367890> (accessed 10 January 2021).
3. Konstantynova T.V. Savchenko T.V. (2020) Osoblyvosti upravlinnia malym biznesom v Ukraini [Features of small business management in Ukraine.] *Економіка та управління підприємствами*, vol. 40, pp. 233–235. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct40-41> (accessed 10 January 2021).
4. Lokdaun. Vilna entsyklopediia “Vikipediia” [Lockdown. Free encyclopedia "Wikipedia]: Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Lokdaun> (accessed 10 January 2021).
5. Radchuk O. Khytkiy balans: yak zminytsia ukrainska ekonomika u 2021 rotsi [A shaky balance: how the Ukrainian economy will change in 2021]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/05/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/hytkyj-balans-yak-zminytsya-ukrayinska-ekonomika-2021-roczii> (accessed 10 January 2021).
6. Ustian O. Marketynh u kryzu. Vyzhyvannia vymahaie zmin [Marketing in crisis. Survival requires change]. Available at: <https://zmist.pl.ua/blogs/marketing-u-krizu-vizhivannya-vimagaje-zmin> (accessed 10 January 2021).
7. Shtohrin I. Vyzhyty u karantyn: yak riatiuietsia maliy i serednii biznes i choho ochikuie vid derzhavy [Survive in quarantine: how small and medium-sized businesses are saved and what they expect from the state]. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/karantyn-biznes-zbytky-dergava/30523993.html> (accessed 10 January 2021).

ВЛИЯНИЕ ЛОКДАУНА НА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В статье рассмотрено влияние локдауна на деятельность малого предпринимательства. Отмечено, что слово «локдаун» вошло в топ-10 наиболее употребляемых слов в мире. Определены особенности внедрения локдауна в Украине и его влияние на деятельность малого предпринимательства. Выделены основные проблемы, с которыми столкнулись малые предприятия в связи с внедрением локдауна. Наиболее чувствительными к локдауну стали малые предприятия, которые непосредственно работают с ретейлерами в сфере туризма, ресторанном, гостиничном бизнесе, организации событий, отрасли развлечений и т. д. Акцентируется внимание на том, что малые предприятия не только в Украине, но и по всему миру оказались в условиях замедления экономической активности и полной неопределенности. Отмечено, что во избежание «полумер» необходимо учитывать мнение представителей малого бизнеса и отслеживать их потребности и проблемы. Постепенное восстановление малого предпринимательства возможно за счет: повышения деловой активности; внедрения программ поддержки со стороны государства; сосредоточения на создании полноценного цикла производства готовой продукции на территории собственного государства с одновременным стимулированием внутреннего рынка и, как следствие, созданием новых рабочих мест.

Ключевые слова: карантин, локдаун, COVID-19, экономический кризис, малое предпринимательство, ретейлеры, потенциал, государственная поддержка.

THE INFLUENCE OF LOCKDOWN ON THE ACTIVITIES OF SMALL ENTERPRISES

The article considers the impact of lockdown on small business. It is noted that the pandemic has made its adjustments to economic processes not only in the world but also in the economy of our country. Terms such as “quarantine” and “lockdown” have become popular. In order to protect the health of our citizens, two lockdowns were introduced in Ukraine, which, to an indirect extent, had a negative impact on the economic population. Small business owners are interested in current survival issues, because they are in the most difficult situation. It is becoming clear and obvious that a lockdown for Ukrainian small businesses can be both an impetus for development and its decline. As small business is the basis for regional development, creates new jobs and forms a strong middle class, the survival

of this sector of the economy remains important. The spring lockdown has already divided business owners into two groups, those who hope to complete the quarantine in 2–3 weeks, as well as those who understand that restrictive measures are a long time and have begun to adapt to new realities in Ukraine and around the world. The article also highlights the main problems faced by small businesses in connection with the introduction of lockdown, namely: rent for premises and equipment; failure of terms of delivery of finished goods, raw materials, accessories; relationships with banks; delays in the export of default by foreign partners. It is noted that if during the first lockdown entrepreneurs adapted to its condition, the second will have a negative impact on retailers as consumers of small businesses, and they are unable to influence them. It will cause another wave of unemployment, which will cause an additional factor of socio-economic tension among the population. An additional source of tension in society against the background of declining business activity and rising poverty may be the planned increase in tariffs. It was emphasized that the Ukrainian Government has taken a number of measures to prevent the shadowing of the economy in the short and long term, but the implemented measures have only partially helped. Because, the temporary exemption from accrual and payment of the single social contribution helped to save only minimal funds. The main components on which the state support of small business should take place are singled out. In particular, it is noted that the gradual recovery of small business is possible due to: increasing business activity; implementation of state support programs; focusing on creating a full cycle of production of finished products in their own country while stimulating the domestic market and as a consequence of creating new jobs.

Key words: *quarantine, lockdown, COVID-19, economic crisis, small business, retailers, potential, state support.*